

IV.

9426

1767, 2

24

139

Handwritten in left margin:
1767
Handwritten in left margin
de non non adferuntur

DISSERTATIO AVSPICALIS IVRIDICA

DE

REO NON ABSOLVENDO

ETIAMSI ACTOR

PROBATIONE DEFECERIT

QVAM

ILLVSTRIS ICTORVM ORDINIS AVCTORITATE

SVB MODERAMINE

VIRI ILLVSTRIS ET CONSVLTISSIMI

IOANNIS GVILIELMI GADENDAM

I. V. ET PH. D.

A CONSIL. IVSTITIAE ET IVRIS P. P. O.

PRO LICENTIA

SVM MOS IN VTROQ. IVRE HONORES

LEGITIME CAPESSENDI

D. XXIX. APRIL. CIO 10CC LXVII.

PVBlice DEFENDET

AVCTOR

CAROL. HENRIC. CHRISTOPHORVS BVCK

RAHLSTEDIO-HOLSATVS.

KILIAE

IN OFFICINA BARTSCHIANA.

DISCRETIO AVSPICIALI IURIDICA

DE

REO NON ABSOLVENDO

ETIAM ACTOR

PROBATIONE DECESSIT

IN

IDEIUS ICTORVM ORDINIS AVCTORITATE

SVS GOVERNANTIS

ET IURIS ET CONSTITUTIONIS

IOANNIS GWILIELMI GADENDAM

IVRE P.R.

A CONSILII IUSTITIAE ET JURIS P.R.

RE P.R.

AVTUM IN VTRIQVE HONORE

LEGITIME CAPESSENTI

IN VTRIQVE HONORE

ACTOR

CAROL. HENRIC. CHRISTOPHORVS BACK

AVCTORE

KILIAE

IN OFFICINA BARTSCHIANA

ILLVSTRISSIMO ET EXCELLENTISSIMO
DOMINO
CHRISTIANO
S. R. I. COMITI DE RANTZAV
DOMINO IN ROGGENDORF ET HARKENSEE
REGIAE MAIESTATIS DAN. NORVEG.
PRAEFECTO CVBICVLI ET CONSILIARIO
PROVINCIALI

DOMINO SVO BENIGNISSIMO

hoe, quidquid est, opellae, submissa venera-
tione offert & dedicat, eoque, tamquam moni-
mento publico, pietatem perpetuam, atque gra-
tum

tum memoremque summi favoris, quem a
paruulo expertus est, animum testatur. Quod
reliquum est, DOMINO COMITI, IPSIVS-
QVE ILLUSTRISSIMAE CONIVGI,
certam & firmam incolumitatem adprecatus,
ILLORVM gratiae in posterum enixissime
se commendat

ILLVSTRISSIMO NOMINI RANTZAVIANO

Dab. Kiliae
d. XXIX. April.
MDCCLXXVII.

maxime obstrictus & addictus
CAROLVS HENRICVS CHRISTOPHOR. BVCK.

DE REO NON ABSOLVENDO
ETIAMSI ACTOR
PROBATIONE DEFECERIT.

§. I.

Notissima iuris regula: *actore non probante reum absolui*, eo certior & expeditior vsu generali videri poterat, quo magis illalegibus clare expressa, passimque repetita est. Nouis iam traditur Iustinianis quodam modo §. 4. J. de Interd., confirmatur L. 4. C. de ed. L. 23. C. de probat., & ad varias causarum decisiones in libris iuris ciuilibus adcommodatur, vti L. 25. D. de iure fisc. L. vlt. C. de R. V. Non minus iure canonico recepta atque stabilita est, quippe legem 23. C. de prob. integre exscriptam reperimus c. 2. C. 6. qu. 5., voce tamen actoris in *accusatorem* mutata; quare putares forte, illam ex sententia papali causis criminalibus praecipue congruam indicari. Verum in aliis quoque causis, quod ad hanc regulam attinet, ius canonicum cum ciuili pulchre conspirare, satis demonstrat c. vlt. §. sane X. de iureiur., c. 3. de caus. propr. & possess., vt plura praetereamus. Iure igitur vtroque consentiente, quo actori probandi onus imponitur, nisi causa cadere, simulque poenam temere, aut incommodum frustra, litigantium subire velit: mirum sane non est, solertes causarum patronos adhuc hodie, ante quam actoris partes suscipiunt, in probationis fundamenta sedulo inquirere solere. Etenim ius ciuile romanum per Germaniam ius commune

A

Regula:
actore non
probante
reum ab-
solui.

constituere, cui omnes adsueverunt, scriptores in petendis ex eo fundamentis, scholae in legendo & disputando, forum denique in iudicando, consulendo, patrocinando, post alios HENR. LINCKIVS adfirmat (a).

(a) In *diss. de iuris iustiniani receptione atque auctoritate in Germania.* conf. STRYK. de vsu & auctor. iur. rom. in foris German. §. 27. & SCHILTERVS Praxi iur. rom. Exercit. I. §. 12.

§. II.

Eius ratio,
quia partes
rei sunt
fauorabili-
ores.

Vt benignius cum reo, quam cum actore, agatur, statuit L. 125. de R. I., idem L. vlt. §. 2. C. de ed. singulari exemplo comprobatur, & L. 38. D. de re iud. amplius declarat. Idcirco mirum videri nequit, fauorem, quo reus iure suo fruitur, eo vsque protendi regulariter, vt ab onere fati graui, cuiusmodi est probatio, immunis praestetur. Euidens ita foret regulae propositae ratio, quare reus absoluentus; licet alias condemnari deberet, nisi actoris vel imperitia, vel impedimentum, victoriam illi conciliaret (b). Quam ob rem & regulam, & vsum eius generalem, haud quidquam restringere posse videtur, vbi non ipsa solum, sed etiam illius ratio, legibus expressis luculente sustinentur. Equidem ius ciuile rom. in vniuersa fere Europa propter ea praecipue receptum esse, vulgo opinantur, quod ad aequitatem naturalem prae aliis quam proxime accedit, & velut perfectius artis iuris, atque omnes aliarum gentium leges, exemplar exhibet; ideoque in imperio romano, quoties lege speciali, aut consuetudine, nihil definitum exstat, ad illud, tamquam aequissimum, recurrere iudices,

iudices, praeter complures statuit ERIC. MAVRITIVS (c). Verum tamen ipsa illa aequitas naturali ratione nitatur, necesse est, qua definite perspecta, iudicare demum possumus, an lex aequa aut iniqua contineat.

- (b) Approbare eam rationem videtur Illustr. Dom. de CRAMER in den Wetzlar. Beitrægen P. IV. N. XII. §. I., quam non minus clare prodit EVERARD. BRONCHORST. in Comment. ad Tit. de R. I. ad L. 125.
- (c) de libris iuris communis §. XXII.

§. III.

Id vero, vt iudex in partes rei magis, quam in partes actoris, benigna inclinatione semper propendat, cum aequitate naturali bene conuenire, non putamus. Iudicem enim decet, veritatem facti cum argumentis iuris vtrunque aequo animo diligenter inuestigare, atque, his demum omnibus probe expensis, sententiam pronuntiare legibus & aequitati congruam. Ita, ratione duce, iudicem, eiusque officium, animo concipimus; ita leges ciuiles eius imaginem, scilicet qui esse debebat, exhibent. At nihil obesse magis potest integritati & aequitati, quam fauor aut odium partium, intempestiue concepta. Non adfingamus igitur legibus romanis aliena, quae earum auctores non cogitarunt, quae sine dubio ipsi reprehenderent, si id hodie liceret. Quin audiamus inter aemuli iuris auctores BONIFACIVM VIII., CAIVM ICTVM hoc modo interpretantem: cum sunt partium iura obscura, reo fauendum est magis, quam actori. Reg. 11. de R. I. in 6., alias in iudiciis non

An iuri & aequitati naturali congruat eiusmodi fauor?

An conueniat cum iure rom. ciuili & canonico generatim?

in peren-
disputando,
ocinando,

itate in Ger-
in foris Ger-
it. I. §. 12.

agatur,
singulari
ius decla-
reus iure
ab onere
raeferur.
reus ab-
actoris vel
liaret (b).
em, haud
sa solum,
sustinen-
e Europa
pinantur,
oxime ac-
s aliarum
perio ro-
nihil defi-
ecurrere
iudices,

quod ne-
gatur.

est acceptio personarum habenda Reg. 12. cod. Non
pudet glossam iuris canonici fateri: hanc regulam descri-
ptam esse a L. 125. D. de R. I., neque nos dedecet, eandem
legis interpretationem adhibere (d); si quidem, vbi quid
dubium & occultum est, ibi humanitas semper inclinatur
in lenius & in melius. Iam vero veritas regulæ, *de maiore
favore in iudiciis reo, quam actori, impetiendo*, non impugna-
tur quidem, multo minus tota destruitur, sed restringitur
saltem ad certum euentum, nempe eum, vbi paria vtrius-
que argumenta causæ adparent, & vbi simul factorum
gestorumque fides vtriusque anceps, dubia, & obscura
proditur. Sane quam ICri romani eodem iudicio steterunt
circa sermonem dubium & ambiguum, reo beneficium sin-
gulare non attribuentes, sed illud cum actore aequè com-
municantes L. 12. D. de reb. dub., L. 66. D. de iudiciis, ne-
que minus in factis plane dubiis eam interpretationem am-
plexi sunt, quæ in meliorem partem verti poterat. De-
nique error, in petitione commissus, actori non nocet §.
34. I. de Act.; nocere autem deberet, si iudicis officium esset,
vt reum maiore favore in omnibus complecteretur, neque
vmquam plus actori, quam in libello petiit, alias posset
adiudicari, id quod tamen interdum fieri certum est (e).

(d) DAV. MAGIRVS in Praelect. ad Tit. D. de R. I. L. 125.

(e) LEYSER, ad Pand. Spec. XXXVII. m. 7.

Olim qui-
dem in fo-
ro rom. lo-
cum forte
habuit.

§. IIII.

Experientia, vsu fori subnixâ, non minus conuinci-
mur, eiusmodi fauorem, pro reo generatim concipiendum,
summam

summam secum ferre iniquitatem. Tor enim rei, pertinaciter negantes, si modo fidem, alias male ambulantem, artificiosè simulari posse sperant, reperiuntur, quam actores, speciosam calumniam sub iuris effigie iudici insinuant, immo obrudentes. Ceterum euenire utique poterat prima rudique iudiciorum romanorum aetate, ut in fauorem reorum homines facile inclinarent, quippe quos pronos ad miserationem reddit aliorum calamitas; miserationem autem sine fauore, saltem aliquo, vix nascitur. Duci, trahi, rapi obuium forte, nihilque tale suspicantem, obrorto collo ad tribunal praetoris (f), incommodum, aduersum, adeoque triste est, praesertim, ubi pauper, & ob ipsam paupertatem miser, duri creditoris, aut improbi foeneratoris, seruitio addicitur (g). Eiusmodi debitores, aes alienum non negantes, *rei confessi* audiebant. Quis eorum non misereretur? quis autem, misericordia ductus, talis rei partes non iudicaret fauorabiliores? Fortasse haec regula illis temporibus originem debet, quippe quod eo magis ad similitudinem veri accedit, quo saepius, immo quotidie in compluribus, talia spectacula exercebantur; post eaque, mutata licet in melius iuris forma, uti plura antiqua, in recentioribus locum obtinuit.

(f) VLR. HVBERS in Praelect. iuris ad Instit. Tit. de poena tem. litig. §. 5.

FRANC. POLLETI Histor. fori rom. L. V. c. I.

(g) conf. HEINECCIJ Antiquit. rom. ad Institut. Lib. III. Tit. 30. Quam ob rem Licinius apud LIVIUM L. VI. cap. 36. patricios reprehendens, *an placeret, inquit, foenore circumuentam plebem, ni potius, quam sortem, creditum soluat, corpus in neruum ac supplicia dare. Et gregatim quotidie de foro addictos duci.*

At in iudiciis nostris hodie generatim adhiberi non potest.

Cuius rei causa ad aequitatem Germanorum non est confugiendum.

Vt cumque sit, iurisprudentia sensim magis ad praecepta aequitatis atque humanitatis adcommodata, reorum insignis fauor non amplius locum habuit sine causarum discrimine (h), neque admitti potuit, vti §. III. demonstrauimus. Cuius regulae, tamquam principii, vsu generali destructo, luculente adpareret, neque admittendam generatim esse alteram, qua reus quilibet, actore non probante, debet absolui. Itaque non opus est, ad aequitatem Germanorum speciatim confugere, aut, quod ad hoc quidem attinet, contra leges romanas singulare praesidium in illis conquirere. Etenim Germanorum integritas morumque innocentia in eo maxime conuenit cum fide romana, quod vtraque in primordiis suis summa & eximia fuisse videatur. Vti autem luxus asiaticus romanam temperantiam penitus subegit: ita Germanorum probitatem frequentia cum Italis commercia successu temporis non minus corrumpere coeperunt. Quare saepius ad maiorum nostrorum simplicitatem atque integritatem, prout TACITVS eam strictim depingit, frustra prouocamus. Namque ab illis temporibus, quod ad iurisprudentiam nostram, moremque iudiciorum hodiernum, adcommodes, vix quidquam superest, & e reliquis, quae antiquarum legum germanicarum titulo adhuc superbiunt, pleraeque extra patriam conditae sunt, quas recte leges Germanorum, minus recte germanicas, adpellamus (i).

(h) Quem ad modum praeter alios CARPZOVIVS legem 125. de R. L., instar rationis generalis, saepius adhibere solet, vti L. I. Resp. 73. n. 3. L. II. R. 8. n. 17. L. III. R. 12. n. 11.

(i) Ob.

(i) Obseruante id SAM. STRYKIO in disc. praelim. de usu & auct. iur. rom. &c. §. 4. ff. conf. FRID. GREG. LAVTENSACK Specimen iurisprudentiae otiosae §. 14. f.

§. VI.

Praeter ea Germanorum leges antiquae complura capita passim continent, quae e iure ciuili romano descripta esse, nemo non vider. Namque odio diuturni dominatus, & aemulatione gloriae, nomen quidem romanum non passim, ipsas tamen leges suo nomine amplexi sunt. *Nolumus, inquit Visigothorum rex, suae romanis legibus, suae alienis institutionibus, a modo amplius conuexari; attamen simul permittit & optat, alienae gentis legibus ad exercitium utilitatis imbuti, modo ad negotiorum discussionem non adhibeantur.* Lib. II. Tit. I. c. 9. Leg. Visigoth. Mirum igitur non est, materiam probationis etiam romanae iurisprudentiae fontes redolere. Sic L. 2. C. de Probat. in edicto Theodorici regis §. 132. reperitur, si rem, non sola verba, consideres. Equidem fundamenta doctrinae: de reo non absoluendo, licet actor non probauerit: in L. II. T. II. c. 5. Leg. Visigoth. posita esse, forte opinetur quisquam, quippe „in quacumque causa ciuili vtrique parti, tam agenti, quam excipienti, probatio salua & integra permittitur; iudici autem mandatur, vt recto iudicio discernat, quis clariora & fortiora argumenta adhibuerit. Quodsi nihilominus dubia decisio videatur, tum reus sacramento culpam expiet.“ Verum in L. 3. §. 2. D. de Test. HADRIANVS rescripto iudicem adhortatur: ne ad vnam probationis speciem cognitionem statim

Complures Germanorum leges antiquas e romanis hauritas esse.

(i) Ob.

statim adcommodet, neque minus L. 19. & L. 25. §. 2. D. de probat. a reo excipiente probandi quasi officium exigunt, porro L. 3. C. de reb. cred. inopia probationum per iudicem iureiurando, causa cognita, rem decidi oportere, luculente praescribit. Multo rigidiorum atque rudiorum hac de re legem originis vere germanicae infra exhibebimus.

§. VII.

Regula §. 1.
proposita
valet a) in
processu
accusatorio
fori roma-
ni.

Vna superesse causa videtur, vbi deficiente probatione quilibet reus statim absoluendus, scilicet criminalis, quae fori romani more delatione, inscriptione & subscriptione (k) inchoari, accusatione & probatione perfici, solebat. Accusatorem probare crimen oportuit iuris ordine & necessitate, aut idoneis testibus, aut apertissimis instrumentis, vel iudiciis indubitatis & luce clarioribus L. vlt. C. de probat., quibus destitutus, reo salvo, poenam accusator subire debuit (l). Exulem reprobaturumque iuristrandi usum in criminalibus causis fuisse, quod quidem ad probationem aut criminis, aut innocentiae, iam demonstratum videtur, adeo vt ne quidem opus fuerit, accusatorem calumniam iurare, quippe qui subscriptione sua temeritatis poenae se sponte subiecerat: reus autem, vt vitam redimeret, periurii suspectus non haberi non poterat. Neque vllum huius rei exemplum in historia romana inuenimus. An operae pretium sit, leges moresque, quae in Germania circa accusationem criminum olim obtinuerunt, operose conquirere, dubito. Probationem Germanos exegisse, certum est, qua deficiente, delator aut accusator poenam

poenam non effugit. Ostendit quodammodo illud pactus legis salicae, quam & vere germanicam, & inter germanicas antiquissimam esse, cum CONRINGIO (m), HEINECCIUS (n) demonstrat, Tit. LI. §. 2. & Ripuariorum lex cap. XXXVIII. idem confirmat. Ast huic rei diutius non immoramur, postquam, accusatione ad formam romanam e iudiciis nostris proscripita, inquisitio in eius locum hodie successit.

(k) ANT. MATTHAEI Commentar. de crimin. ad D. Lib. XLVIII. Tit. XIII. cap. 6. vbi n. 5. formulam subscriptionis e Brissonio adfert.

(l) THEODORICI iudicium crimin. cap. IV. Aphor. VII. n. (d)

(m) Lib. de Origine iur. germ. c. VII.

(n) in praefatione ad GEORGISCHI Corpus iuris german. antiqui,

§. VIII.

Accusationi criminali alteram addimus causam, civilem, vbi reus, deficiente actoris probatione, absolutionis beneficio aequè gaudet, tametsi nihil ipse praestiterit, scilicet ea sub conditione, qua actor reum, simpliciter negantem, neque testibus aut scripturae documentis convincere, neque argumentis rerum conuellere, neque certis iudiciis confundere potest. Hic forte id, quod inter multa alia, quae brocardicorum titulo vulgo circumferuntur: *paria in iure iudicari, non esse & non adparere*, optime locum sibi vindicat, modo caueas a verborum captione, neque vocabula, *adparere & probari*, eadem significare opineris. Causam igitur supponimus eiusmodi, quae neque claris testimoniis

B

b) vbi de iure actoris nihil plane adpareret.

alixondo

firmari,

firmari, neque probabili ratione induci in animum iudicis
 poruit. Uterque probandi modus, & plenus, & imper-
 fectus, homini saepius pariter rem persuadet, propter
 eaque sufficit ad fidem iudici conciliandam, legalem alter,
 alter moralem: utroque tamen casu res adparet aut certa,
 aut vero similis. Notum vulgo est, praetorem romanum
 dedisse iudicem, qui de facto praecipue cognosceret, ad-
 dita decidendi formula: SI PARET, *absolue*, aut *condemna*.
 An hac ratione amplior iudicii libertas potestasque in
 primis, pro rei controuersae conditione admittendi aut
 reiiciendi probationem, ei concessa fuerit, paulo post latius
 explicandi erit occasio. Illud saltem anceps dubiumque
 videri nequit amplius, quo modo *esse*, & *adparere* aut com-
 poni aut disiungi debeant; quare regulam: quod reus,
 actore non probante, statim absolendus sit, ad eum euen-
 rum praesertim restringimus, quo de actoris iure nihil
 plane adparet.

Probatio
 legitima
 haud exi-
 guis diffi-
 cultatibus
 obnoxia.

§. IX.

Fidei mentionem inieciimus, quam iudici facere debet
 probationem peracturus. Si cum philosophis res nobis
 esset, vereor, ne, salua fide iudici facta, veritatem tamen
 gestorum in dubium vocarent, si quidem fidei, uti opi-
 nioni probabili, id, quod scientia nititur, certum opponere
 solent. Hoc non nisi solidis rationibus, ex principio de-
 ductis, iustoque ordine dispositis & connexis, euinci sta-
 tuunt; cum in materia iuris certum haberi debeat illud,
 quod legitime probatum est. Verum ea probatio, quo
 magis

magis solemnis, quoque magis perfecta suscipitur, eo maiore difficultate implicita videtur. Circumscripta enim est tempore, forma, modo, solemnitate, & si vel ea omnia feliciter cesserunt, forte conditio testium impugnatur, aut dictorum concordia male cohaerere arguitur. Ingeniosas & nimis fere scrupulosas exceptiones contra personas testium, ne suspecti habeantur, leges romanae suppeditant, quae licet arbitrio iudicis ubique relinquuntur, praeter eaque iudiciorum praxis hodie earum temperamentum adhibeat, alias admittat, alias negligat, aut pro materiae diversitate discernat (o): attamen summum artificium, quo veritas plerumque dubia redditur, totaque testimonii fides paene corruiere debet, in interrogatoriis, quae generalia ad causam seu praeliminaria vocant, ubi iis uti adhuc licet, continetur. (p) Vix enim unquam accidit, ut testis, praesertim ingenii acumine, aut tenacis memoriae beneficio destitutus, interiecto temporis intervallo, ad articulos scite dispositos eadem in omnibus recinat, quae antea ad interrogationes longius quasi negligenterque peritas, varioque colore illitas, iam deposuit. Hoc modo artificiosa contradictio testi quasi extorquetur, quae, aculeato oratoris sophismate armata, ad implicandum iudicis iudicium haud raro large sufficit.

(o) conf. LEYSERVS Meditat. ad ff. Specim. 283.
 (p) Extra Saxoniam in pluribus locis ea tolerari, ait Celeberr. ICtus Io. AVG. HELLFELD in Iurisprud. forensi §. 1182. Ast pluribus etiam extra Saxoniam provinciis, e. g. in ducatibus meclenburgico & magdeburgico, in Lusacia superiore, Thuringia, tribunali wismariensi summo &c. illa prohibita esse, testatur MARTINI Comment. forensi Tit. XX. ad §. 2. n. 3., necque minus

in ducatu brunsvicensi, cellensi, bremensi, & episcopatu hildesensi interdicta, docet Ill. PVENDORFIVS Introd. in proc. elect. brunsvico-luneburg. P. III. c. VII. §. 32., quin de provinciis marchicis, hassiacis & ciuitate Francofurti idem asserit, atque adeo interrogatoria praeliminaria ad causam per totam fere Germaniam reprobata esse, refert Io. FRID. SEYFART im teutschen Reichs-Process. Cap. XIII. §. 20.

§. X.

Propter
ca inopia,
aut defectu,
facpius
laborat.

Haec modo dicta incommoda integritatem probationis valde impediunt, eoque efficiunt, vt eius in compluribus causis aut inopia, aut defectus, deprehendatur. Equidem vtroque vocabulo eandem rem exprimi, forte videtur iis, qui paria aestimant inopem esse, & deficere subsidiis necessariis. Ita sane acutissimus CVIACIVS (q) iudicat, vtrumque non nisi gradu ab altero distinctum esse, statuens, quam ob rem illi defectus probationis dicitur, *vbi nullae suppetunt probationes, ideoque iudex omni modo reum debet absoluere: inopia, si quaedam suppetunt, sed ancipites & parum idoneae.* Contra vero GERARD. NOODT (r) defectus voce complectitur etiam probationem imperfectam, &, ad demonstrandam secundum leges rei veritatem, minus sufficientem: inopiam vero interpretatur, *vbi tanta vtriusque adest probationum copia, vt noceat, ac turbet: adeo vbi par causa & ratio, neque valde in alteram inclinans partem.* Rationes, quas adfert, ex vsu & analogia linguae in primis deductae, non sunt nullius momenti, &, quamuis parum interesse discriminis videatur inter vtriusque opinionem; ambae tamen bene conciliari nequeunt, si quidem alter iurisiu-

risiurandi religionem ad inopiam probationis tantum adstringit, cum alter illam in probationis defectu non minus admittat.

(q) Obseruat. L. XXII. c. 28. & L. XX. c. 28.

(r) Probabil. iur. ciu. L. III. c. 6.

§. XI.

Sit igitur defectus probationis, sit eius inopia, neutro casu id actum esse videtur, quod perfici oportuit. Vbi enim probatio requiritur, in dubio per istam vocem plena intelligitur, utpote quae speciatim probationis nomine venit (s). Quam ob rem probasse non dicitur is, qui tantum praesumptionibus, aut imperfecte, sed qui plane probauit (r). Neque deest ratio, expressa lege subnixa, cur ita concludamus. Quoties vitiose cautum vel satisdatum est, non videtur cautum. L. 6. D. qui satisd. cog. Num vero probauit, qui probationem secundum leges omnibus modis absolutam non praestitit? Sane quam vitiose probauit, & nihil egit, propter eaque celebrata regula optime locum hic vindicare sibi videtur: paria esse, plane non facere, & non facere debiro modo. Miseram actoris conditionem, cui, licet iure abundet, contra reum praefraete negantem probatio deest! infelicem, vbi hominis, cuius conscientia fretus postulauerat, testimonium morte, casuue humano, intercidit, aut vbi aduersarii calliditas rei veritatem calumniae nebulis inuoluit, iudicisque iudicium hoc artificio dubiis oppugnat & implicat (*). Nulla salus his casibus actori superesset, quin potius cum detrimento rei

Non probat actor, si imperfecte probat.

familiaris certam repulsam ferret, si ob solum defectum plenae probationis reus absolui deberet, & sic iniuria victor euaderet.

(s) STRYK. de Prob. semipl. C. I. n. 5. LAVTERBACH. Coll. Theor. pract. Tit. de prob. & praef. §. VII. ZANGER. de except. P. II. cap. XXI. n. 75.

(t) RITTERSHVS. in Consil. Altorfin. Resp. LXXXIX.

(*) Hodie, inquit Ill. BOEHMERVS, aduocati, more consueto, impudenter quaeuis vt plurimum negant, quo onus probandi actori difficilius reddatur. Sciunt, se impune mentiri, immo artificium aduocati prudentis in eo situm esse credunt, vt minime bonam fidem agnoscat, aut candide agat, quia alias parum fideliter clienti suo se consulere, iudicat. I. E. P. Lib. I. Tit. XXXVII. §. IV.

§. XII.

Lex ciuilibis probationem imperfectam admittit.

Tantam iniquitatem leges ciuiles non sustinent: plenam perfectamque probationem requirunt, vbi ea haberi potest; imperfectam admittunt, si quando ulterius penetrari nequit. An recte distinguatur in plenam atque semiplenam, & an gradus dentur, e quibus semiplena maior aut minor legitime diiudicanda, perinde nobis est, cum de verbis magis, quam de re, controuertere videantur, qui eius rei causa litem mouere, aut motam fouere, student. Coepit ea controuersia a CUIACIO (u), deinde continuata (v), eademque ad nostram vsque aetatem protracta est, quippe b. SAMVEL L. B. DE COCCII (x), ICTUS inter primos sane eximius, semiplenam probationem iure ciuili cognitam, actoremque, qui semiplene saltem probat, probare, negat. Admitti autem legibus ciuilibus imperfectam

etiam

etiam probationem, dubitari nequit, licet adfirmare non
 audemus, ex eiusmodi probatione sola rem decidi debere,
 L. 5. & 6. C. de probat. Adminicula enim probationis, per se
 non sufficientis, sola non absoluunt id, quod iure ad pro-
 bandum requiritur, neque illud, quod adminiculis aliis
 eger ad faciendam fidem, probationem in se absoluit.
 Vtroque autem concurrente, quorum alterutrum solum im-
 perfectum quidem erat, perfectum tandem nascitur. Re-
 cte igitur duas imperfectas, seu, vti loquuntur, semiple-
 nas diuersi generis, coniunctas in eadem causa, plenam
 probationem perficere statuunt (z); quod tamen repugna-
 ret, nisi vnaquaeque imperfecta in se aliquid ponderis
 adferret. Praeterea maximum, inquit CAIVS L. 1. D. de
 iureiur., remedium expediendarum litium in vsum venit
 iurisiurandi religio. Quid, quaeso, opus erat eo remedio,
 si probationem actoris perfectam victoria, debilem vero
 & imperfectam iactura causae, necessario sequi oportuit?
 Exactum frustra erat sacramentum, vbi sola probatio abso-
 luta litem dirimere plane poterat & debebat. Non agi tan-
 tum de iureiurando delato a parte aduersa, sed de eo etiam,
 quod officio iudicis alterutri litigantium imponitur, ipsa
 legis verba clare docent. Idem CAIVS L. 31. eod. tit.
 pergit: *Solent saepe iudices in dubiis causis, exacto iureiurando,*
secundum eum iudicare, qui iurauerit. Exactum iusiurandum
 hic iterum illud denorat, quod iudex, non quod pars, exi-
 git. Iuravit is, cui iudex iussit: liberum igitur fuit, exi-
 gere iusiurandum aut ab actore, aut a reo, dum modo
 causa fuerit dubia. Eiusmodi causam non solum ex inopia,
 prout NOODTIO placet eam vocem interpretari, sed ex
 defectu

defectu etiam, quo probatio imperfecta laborat, emergere iudicamus. Neque adeo in criminalibus causis, si qui *sine accusatoribus* in custodiam recepti erant, ad decernendam quaestionem probatione opus fuit, sed *suspicionibus* vrgeri eos, satis duxerunt, L. 22. D. de quaest. & *argumentis verisimilibus probabilibusque* uti. L. 8. §. 1. C. cod. Quibus legibus argumentum B. HEINECCII, (*) quo inter alia semiplenam probationem e iure ciuili profligari putat, destruitur.

(u) ad c. 23. X. de test. & attestat.

(v) conf. MEIERI C. I. A. Tit. de Probat. §. 3.

(x) Iur. ciuili controuersi P. II. Tit. de Probat. Quaest. III.

(z) CARPZOV. Iurispr. for. P. I. Const. XVII. Def. XXXVI. ANTON, FABER in Cod. Lib. III. Tit. XIV. Def. LXVI.

(*) Diss. de lubri §. XIII. citate iurisiurandi suppletorii. §. IX.

§. XIII.

Quale sit
arbitrium
iudicis cir-
ca proba-
tionem.

Iudici liberum fuisse, num ab actore, aut a reo, ius iurandum exigere veller, paulo ante adfirmauimus. Ira vero vniuersa doctrina de probatione, quod ad eius quidem usum attinet, ipsius arbitrio relicta, illique auctoritas concessa videtur, de quouis genere probationis ex animi sui sententia statuendi. Quin forte licuit, probationem, iusto restium numero secundum leges absolutam, negligere interdum, contra vero aliam, paucitate inferiorem, ideoque specie debiliorem, admittere, & hanc, iureiurando exacto, fide dignam aestimare. Satis enim est, causam iudici dubiam videri. Sane quam, TVLLIO (a) auctore, illud fieri haud erubescimus, vbi, *si hoc, inquit, iudices, praescriptum lege aut officio putatis, restibus credere: nihil est, cur alius*

alius alio iudice melior, aut sapientior, existimetur. Verum est enim & simplex aurium iudicium, & promiscue, & communiter, stultis ac sapientibus ab natura datum. Quid est igitur, ubi elucere possit prudentia? ubi discerni stultus auditor & credulus ab religioso & sapienti iudice? nimirum illud, in quo ea, quae dicuntur a testibus, coniectura & cogitatione traduntur, quanta auctoritate, quanta animi aequitate, quanto pudore, quanta fide, quanta religione, quanto studio estimationis bonae, quanta cura, quanto timore, dicantur. Oratoris quidem, Fonteium defendentis, ea argumenta sunt, attamen ita comparata, ut plane conspirent & consentiant cum rescriptis, ab HADRIANO Imp. hac de re datis, quae L. 3. D. de test. continentur. Iudicem, ait, magis scire posse, quanta fides habenda sit testibus; vtrum *unum eundemque meditatam sermonem* attulerint, an ad ea, quae interrogauerat, *ex tempore verosimilia* responderiat. Non est defectus testium, non inopia probationis, quae hic arguitur, multo magis testimoniorum abundantia deprehendi videtur; at vero haec ne iudici quidem fidem facere, sed ipsius animum potius dubiis inuoluere potuit. Verba rescripti saltem alium sensum vix admittunt. Etenim summa probabilitas facti humani plerumque fidem iuridicam efficit, e contrario probatio plena per duos, immo per plures testes, interdum veritatem non euincit, quin plane fallit.

(a) in Oratione pro M. Fonteio.

§. XIII.

Quodsi igitur neque leges, neque vsus fori romani, reum semper condemnant, licet actor plene probasse videatur;

Quale olim fuerit circa absolutio-

C

, emergere
 , si qui sine
 cernendam
 ibus vrgeri
 mentis verifi-
 bus legibus
 semiplenam
 ruitur.
 st. III.
 XXXVI, AN-
 VI.
 §. IX.
 a reo, ius
 nimus. Ita
 d eius qui-
 ne auctoritas
 nis ex animi
 probationem,
 n, negligere
 orem, ideo
 iureiurando
 est, causam
 (a) auctore,
 iudices, prae-
 nihil est, cur
 alius

nem rei,
actore aut
probante,
aut non
probante.

deatur; multo minus reum ubique absoluunt, etiamsi actor probatione defecerit. in eadem lege §. 2. idem Imperator adserit: *consentientem veluti sanam confirmare quandoque rei, de qua quaeritur, fidem: non ad unam probationis speciem cognitionem statim adligari debere: ex sententia animi aestimare iudicem oportere, quid aut credat, aut parum probatum opinetur.* Hac lege nititur LEYSERVS (b), dum statuit: *aliquando unam etiam coniecturam ad probandum sufficere.* Insolitum fere doctrinae genus, multo tamen melius, quam operosa aliorum (c) industria, in excubendis glossis, Farinacciis aut Pacianis occupata. Largiamur, unam coniecturam tanti momenti esse, ut iudici adfensum quasi extorqueat; quid alia efficit debilior? probabilitatem sane quamdam inducit, sed probationem relinquit imperfectam, vique concludendi destitutam. Iam causa fit dubia. Si partes rei semper essent fauorabiliores, is utique absoluendus foret, quia actor non probauit. At vero fauorabiliores non sunt, neque fuerunt olim in omnibus. Liceat nobis prouocare ad A. GELLIVM (d), tum iudicem, eiusmodi causam referentem. *Petebatur, inquit, apud me pecunia, quae dicebatur data numerataque; sed, qui petebat, neque tabulis, neque testibus, id factum docebat, & argumentis admodum exilibus nitebatur. Sed cum constabat virum esse ferme bonum, notaque & expertae fidei, & vitae inculpatisimae, multaque & illustria exempla probitatis sinceritatisque eius expromebantur. Illum autem, unde petebatur, hominem esse non bonae rei, vitaeque turpi & sordida, conuictumque vulgo in mendaciis, plenumque esse perfidiarum & fraudum, ostendebatur. Is tamen cum suis multis patronis clamitabat, probari apud me debere pecuniam datam consuetis modis, expensi latione, mensae rationibus, chirographi exhibitio-*
ne,

ne, tabularum obfignatione, testium interceffione; ex quibus omnibus si nulla re probaretur, dimitti iam se oportere, & aduersarium de calumnia damnari: quod de vtriusque autem vita atque factis diceretur, frustra id fieri atque dici. Rem enim de petenda pecunia apud iudicem priuatum agi, non apud censorem de moribus.

(b) ad Pand. Spec. CCLVII. m. 4.

(c) coaser. Io. BRUNNEMANNI Comm. in Pand. ad L. 3. de test.

(d) Noct. attic. Lib. XIII. c. 2.

§. XV.

Actor nobis hic proponitur, omni probatione deficiens, immo ne argumentis quidem, ad demonstrandam rem, instructus, nisi *admodum exilibus*; solus agit, sine amicis, sine patronis, causam defendentibus; reus contra, licet subleste fidei homo, multis patronis stipatus, firmis exceptionibus munitus, iuris non ignarus, neque vsus fori experts, iudicis officium implorans, vrgendo absolutionem, legibus, vti iactabat, congruam. Quis nostrum, quaeso, hunc reum non absolueret, si, actore non probante, reus semper esset absolendus? Quis vero Gellium, iudicem, ignorantiae incusaret, in primis, vbi, prudentes consuluisset, manifestum est. Namque argumenta, quae iudex ipse admodum exilia censeret, tanti momenti esse nequeunt, vt vel iusta ex illis nasceretur praesumptio. Id autem, quod de vitae innocentia, aut prauitate morum, inducitur, nimis laxum & generale viderur, quam vt veritas mutui, tamquam facti singularis, commode eo patefiat. Praeter ea suam culpam ipse prodit actor, qui a fallacis mendacis

Quod latius expenditur.

atque perfidi debitoris sibi non prospexit. Verum tamen non absoluit reum Gellius, sed *IVRAVIT SIBI NON LIQUERE*. Quin condemnare illum poterat, si non considerasset, suae aetati non convenire, ut cognovisset & condemnasse de moribus, non de probationibus rei gestae, videretur.

§. XVI.

Ratio decidendi: morum probitas, vitaque innocentia,

hodie vix adhibenda,

Traditus erat mos romanis, observatusque a maioribus, *ut, si, quod inter duos actum erat, neque tabulis, neque testibus planum fieri non posset, tum apud iudicem, qui de ea re cognosceret, vter ex iis vir melior esset, quaereretur: & si pares essent, seu boni pariter, seu mali, tum illi, unde petitur, crederetur, ac secundum eum iudicaretur.* Hic forte eveniunt partium iura obscura, quorum pontifex meminit (§. III.). Eminent utique: at vero non obscuriora, atque eo casu, vbi ambo litigantes impares essent. Nulla enim lege, quod nobis quidem constat, cauetur: ut probitas morum, que innocentia probationis deficientis in locum succedat, aut vita male acta probationem, alioqui perfectam, inane reddat & irritam. Ne dicam, fuisse olim simulationem, hodieque superesse probitatis & innocentiae simulatores artificiosos, inter iudices autem cogitationis scrutatorem neminem; neque vllum a condito terrarum orbe saeculum caruisse calumnia, eamque magis adhuc caput extollere (e). Ceterum iudiciorum nostrorum forma in compluribus longius recedit a pristina romana, quae sensim insignes mutationes in se ipsa passa est. Libertate nimium rei publicae eversa, praetoris romani auctoritas simul

simul cecidit. Sublata etiam esse videtur amplissima ille fidei, integritatis, morumque censura. His tamen omnibus ira comparatis liberum iudicis arbitrium circa materiam probationis non excludi, ne restringi quidem, potuit, & sane, si quae alia in toto iure occurrit, haec est praecipua, vbi eius prudentiae & religioni primus locus merito assignari debet (f). Alia igitur via incedendum erat, quae sine opprobrio litigantium, neque abundantia, neque inopia, nec defectus probationum alterutri ius suum facile interuerteret.

- (o) conf. quae BRUNNEMANNVS ad L. 3. D. de Test. verbis TABORIS commentatur.
- (f) IVST. HENN. BOEHMERVS I.E.P. Tom. I.L.II. T. XIX. §. 21.

§. XVII.

Inter ea omnia, quae rectum iudicis, adeo sagaciter peruestigantis, impedire possunt iudicium, difficillimam putamus abundantiam probationum, vtrisque exhibiturum. Ancipitem, consiliique inopem, hac rerum conditione eum fluctuare oportet cum OVIDIO:

Sic, quia posse darur diuerfas reddere causas,
Qua ferar, ignoro, copiaque ipsa nocet (g).

Ira sane abundantia argumentorum, se oppugnantium, re vera causam dar inopiae decisionis. Perspexerunt hanc difficultatem olim non minus Germani simplicitate sua, atque Romani politiores eam adsecuti sunt. Eo enim referendum esse, arbitramur, capitulum, legi Salicae a Ludouico Imp. additum: *Si duo testimonia de qualibet re testimonia*

Abundantia probationum parit inopiam decisionis.

erum tamen
BI NON LI-
si non confi-
uiffe & cons-
s rei gestae,

ue a maiori-
abulis, neque
qui de ea re
: E, si parvas
petitur, cre-
orte eueniunt
ninit (§. III.)-
que eo casu,
enim lege,
itas morum.
um succedat,
fectam, ina-
m simulatio-
ntiae simula-
tionis scru-
rarrum orbe
adhuc caput
um forma in
a, quae sen-
Libertate ni-
ni auctoritas
simul

uerint, & inter se discordant, comes eligat unum ex una parte, & alium ex alia parte, & illi duo decerent cum iustibus &c. (h). En, demonstrationis artificia compendiaria, sensibus corporis magis obnoxia, quam animi sagacitate indaganda, quae saeculo, rudiqua culturae ingeniorum, ignoscere quidem fas est, attamen imitari, aut ad ea prouocare hodie, non decet, in primis, ubi leges in foro nostro receptae saniora praecepta tradunt. Sit igitur numerus restium utrimque par, non adpareat vitium in eorum conditione, sit eadem verisimilitudo in utriusque partis testimoniis, argumenta proferantur tam ab actore, quam a reo, aequo pondere. Plane pleneque probauit actor intentionem suam, at eandem reus perfecta probatione contraria inanem reddidit, omnemque eius efficacitatem penitus sustulit. Supponimus casum, qui vix umquam accidit; si autem eueniret, tum sine dubio iudex in decidenda causa sequeretur regulam mathematicorum: aequales vires directe sibi oppositas esse in aequilibrio. Quod cum omnia effecta mutuo suspendat: nihil actum, nihil probarum esse videretur; quare res eo redit, ubi cepit initium, quia de actoris iure nihil plane adparet (§. VIII.). Hic certe partium iura adeo obscura sunt, ut ad ea dignoscenda augur aut hariolus vix sufficiat, ideoque reus est absolendus. c. 3. §. Quodsi X. de probat. c. 6. in fine X. de fide instrument.

(g) FASTOR. Lib. V. princ.

(h) Vid. Leges Francorum Salic. & Ripuar. Studio Io. GE. EC-CARDI p. 183.

§. XVIII.

Ejusmodi mensura, aut modus quantitatis moralis, quam quidem adhibuisse videmur, aegre locum habet in reliquis omnibus adcurata proportione. Ipsa enim probationis vis, & quae ex ea nascitur, fides aut plena, aut opinio saltem probabilis, tam variis atque adeo innumeris graduum dimensionibus distinctae sunt, ut aequa certaue ratione penitus inter se comparari nequeant. Est numerus testium, est eorum conditio, auctoritas, fides, religio, existimatio, est ratio scientiae, continua, saepeque diuturna, memoriae tenacitas, aequabilis dictorum concentus, & iusta concordia in omnibus, quae rem tangunt, quorum pleraque ita comparata sunt, ut nulla unquam fere probatio alteri aequalis, omnes autem diuersae & distinctae a se inuicem censeferi debeant. Quam ob rem insuperabilis labor, & superuacua cura, in definiendo exacte gradu non oriri non potest, cuius si terminus certa ratione medius semel constitueretur, tum facile ad reliquarum partium diuisionem tuto progrediendum foret (i). Forte eadem BALDVS (k) dudum iam animaduertit, propter eaque probationem perfectam aut imperfectam rudi quodam modo, parumque scita, uti videret, ad similitudinem exprimere conatus est, *plenam cum clara luce, semiplenam cum tempore tenebrascente, obscuram denique cum tenebris noctis comparando.* Vtrumque sit, haud ineptam iudicamus eam Baldi sententiam, siquidem a plena luce vsque ad crepusculum tot deficientis claritatis gradus intercedunt, & ab hoc ad tenebras tantilla sensim augmenta obscuritatis subsequuntur, quae sensibus aequali mensura discerni plane nequeunt;

Imperfectae probationis non datur certa mensura secundum gradus.

in NaO
liber
2
170
170
170
170

ex una parte.
sibus &c. (h).
sensibus cor
e indaganda,
, ignoscere
rouocare ho
o nostro re
numerus re
orum condi
artis testimo
quam a reo,
tor intentio
one contraria
n penitus su
m accidit; si
idenda causa
les vires di
cum omnia
robarum esse
m, quia de
lic certe par
cenda augur
absoluendus.
E. X. de fide
Io. Ge. Ec.
§. XVIII.

unt; vt proinde haud infulse dicas, tot tamque indefinitos inter probationem plenam atque imperfectam esse gradus, quot in crescente aut deficiente lumine sibi succedunt vicissitudines. In his omnibus vna tantum clara & manifesta apprehenditur causae conditio, ea nimirum, vbi iudici plena fides sit consummata secundum leges probatione, reliquae omnes defectu laborant, qui, cum certam cognitionem quidem excludat, probabilitatem tamen admittit rei congruam, adeoque insignem quandoque, vt inter hanc & rationem certam parum aut vix quidquam interesse videatur.

- (i) CARPZOVIVS in processu Tit. XII. Art. II. §. IV. Gratum, inquit, foret tam iudici, quam litigantibus, si certa praescribi posset regula: *quatenam probatio pro semiplena habenda?*
 (k) apud FVLV. PACIANVM de probat. L. I. c. III. §. 18.

§. XIX.

Quid sit
 probabili-
 tas, &
 quanta eius
 vis ad con-
 cludendum

Cum omnis probatio iuridica praecipue suscipiatur facti cuiusdam controuersi gratia, vt veritas, quantum fieri potest, clare pateat; imperfecta autem probabilitatem tantum efficiat: haec prius utique, quam vterius progredimur, paulo adcuratius excutienda est. Nascitur probabilitas e cognitione rationum quarumdam singularium, quae ad factum quidem integre & plane explicandum non sufficiunt, attamen reliquis ignotis, quas supponimus, minime repugnare videntur. Quo plures eiusmodi rationes, quoque maior earum efficacitas ad concludendum, eo magis crescit, quo autem pauciores adsunt, aut quo debiliores, eo magis probabilitas minuitur. Enim vero cognitio homi-

hominis in facto alieno inuestigando raro adsequitur fastigium omnibus numeris absolutum, quam ob rem summum gradum probabilis, & primum certae rationis, pari fere dignitate constituere, necesse fuit, licet inter vtrumque magna intercedat differentia, siquidem id, quod maximopere probabile videretur, partem eius tantum, quod vere certum est, complectitur. Itaque fieri potest, vt iudicium, sola, & summa quidem, probabilitate subnixum, deprehendatur falsum, scilicet, si ratio vel vna ignota, proptereaque deficiens, reliquis, quas compertas habemus, repugnat, easque pondere superat, aut vi sua destruit. Eiusmodi error, quem ex inductione rationum singularium commisimus, alias vix innotescit, quam euentu plane contrario. Felices, quibus non accidit, vt tali errore confundantur. Felicem conditionem humanam, cui difficile est, abscondita quaeuis temporis successu perscrutari: quam frequenter cognitione sua erubesceret!

§. XX.

Probabilitate rei ad credendum inuitamur, & in adfensum facile delabimur, attamen interdum pariter opinione nostra decipimur. Haec cogitando animus haeret suspensus, an credat, an diffidat, quoad vel vna ratio sola deest, vt vniuersum rei controuersae statum solida cognitione non complectatur. Eam animi conditionem adpellamus dubitationem, atque causam eiusmodi, quae illam conditionem efficit, dubiam. Equidem in decidendis controuersis forensibus minime exigimus demonstrationem, quam vo-

Sola coniectura, etiamsi valde probabilis sit, ad plene probandum non sufficit.

D

cant,

cant, mathematicam, quin potius vltro largimur, fidem iuridicam in plerisque imitari fidem historicam, certis tamen regulis, e quibus tota eius pender auctoritas, circumscriptam (l). Verum enim vero non metuimus reprehensionem, vbi in decem causis, exacta probatione decidendis, vix vnam inueniri arbitramur, quae plenam & perfectam in vniuersis fidem expleuerit, ita, vt omnia plane dubitandi momenta, si vel exilia sint, penitus excludantur. Quo sagaciore iudex pollet ingenio, quo limatiore iudicio vtitur, eo frequentiora ipsi dubia circa probabilitatem nascantur necesse est. Etenim obseruare ea, quae vulgo & quotidie fiunt, communi sensuum ministerio absoluitur: ast cogitatione adsequi, mente conicere, & diuinare quasi, quae contingere possunt, licet non videantur, & specie plane diuersa exponantur, illud tandem prodit perspicientiam solertiamque rationis. Clarius euaderet res exemplo, quod celeberrimus nostrae aetatis ICtus (m) commode suppeditat. „Iussa erat in concursu creditorum vidua debitoris, quae res plurimas, *tamquam a se illatas*, iure domini vindicabat, *illationem hanc*, tamquam domini fundamentum, *probare*. Et in aliquibus quidem rebus eam semiplene probarat, vt ad iusiurandum suppletorium admittenda esset: in aliquibus vero, *maxime in vasibus argenteis, pannis lineis, item scriniis & cistis*, ostendebat tantum gentilitia sua parentumque suorum signa. Hanc vnicam coniecturam sufficere, & nec iureiurando suppletorio opus esse, credidimus.“ Regulariter, teste LAVTERBACHTO (n), coniecturam praesumptio superat; hanc autem e coniectura nasci recta argumentatione, vix quisquam inficias

ficias ibit. Largiamur: signa gentilitia, vasibus argenteis
 insculpta, coniecturam efficere, ea vasa profecta esse ab
 ipsius parentibus, natam porro esse praesumptionem, vidu-
 am illa in domum mariti intulisse; si quidem apte praesu-
 muntur, quae communi consuetudine fieri solent. Verum
 tamen praesumptiones hominis releuant, quas vocant, non
 numquam constituunt quidem probationem, aut semiple-
 nam tantum (o). Ut adeo mitius, quam par est, cum illa
 vidua actum esse utique videatur, non exigendo ius iuran-
 dum. Concedamus porro, falsi suspicionem non cadere
 in feminam probam, ac si gentilitia signa breui ante cessio-
 nem honorum, aut paulo post obitum mariti, vasibus in-
 sculpta fuerint: nihilo minus suspicari licebit, forte emta
 esse eadem ab focero, aut alio cognato, & generi pecunia
 olim comparata. Namque id fieri poterat, etiamsi signa
 parentum vxoris in illis incisa manifeste adparent, neque
 in honorem familiae vxoris deleta essent. Quare hanc
 causam multo magis dubiam, quam liquidam, iudicamus:
 cum contra praesumptionem adeo obliqua seu indirecta ad-
 mittatur probatio (p), eaque, si hominis sit, nihil cerri
 firmet. Eleganti exemplo hanc rem illustrat l. 22. C. de
 probat.

- (l) conf. CHR. THOMASII diff. de fide iuridica §. 10.
- (m) LEYSERVS ad Pand. Spec. 257. med. 4. & 5.
- (n) in Coll. Theor. pr. Tit. de probat. & praesumt. §. XXXXVIII.
- (o) MENOCHIVS de Praesumt. Lib. I. Quaest. LXXXII. n. 6.
- TREVTLERVS in lure ciu. iustin. Vol. II. Disput. IV. Quaest.
 XXXIII.
- STRYKIUS V. M. P. Tit. d. Probat. §. III.
- (p) DID. COVARRVVIAS Oper. Tomo I. Cap. III. n. 7.

ur, fidem
 , certis ta-
 as, circum-
 s repreh-
 decidendis,
 t perfectam
 ne dubitan-
 tur. Quo
 iudicio uti-
 rem nascan-
 lgo & quo-
 luitur: ast
 nare quasi,
 , & specie
 perspicien-
 es exemplo,
 nmode sup-
 dua debito-
 re domini
 fundamen-
 s eam semi-
 ium admit-
 us argenteis,
 bar tantum
 hanc vnicam
 suppletorio
 LAVTER-
 hanc autem
 uisquam in-
 ficias

§. XXI.

Semiple-
nam ius ci-
uile solo
nomine
ignorat, re
adprobat.

Nolumus reportari victoriam ab actore, qui intentionem suam idonea ratione non probauit, neque magis fauimus reo, propter ea semper absoluendo, quod actor probatione defecit. Tum autem defecisse dicitur, vbi probationem legitimo modo non absoluit (§. XI). Quare crebriorem aut pertinaciorem vix audias in foro rumorem, quam strepentium probationem, eandem refutantium, & absolutionem idcirco flagitantium. Quod sane mirum videri nequit, cum praeter BARBOSAM (q), ingentemque ab eo ductam cohortem, complures (r) illud beneficium reo simpliciter attribuant & propugnent. Casus §§. III. VII. VIII. XVII. propositos hic plane praeterimus, eos solum tangendo, & breuiter perstringendo, qui dubii videri possunt. In his autem praeter alios connumeramus praecipue eos, vbi actor intentionem probare coepit, sed non perfecit id, quod instituerat. Exceptionis quidem, a reo oppositae, probationem in praesenti speciatim non moramur, licet in hac parte processus iudicarij iura vtriusque litigantium pari passu ambulent, nec quidquam in rei magis, quam in actoris, fauorem trahi debeat (s). Ea vero nostrum argumentum excedunt. Progredimur potius ad probationem imperfectam, aut si mauis, ad eam, quam vocant, semiplenam, ab actore prolatam, qui plenam & liquidam absoluere debebat. Haec non tantam fidem facit, vt iudex secundum eam pronuntiare possit, quod vel e vocabulo *probare*, eoque magis, vbi *manifeste, liquido, specialiter*, prout passim legimus, appositum est, in vsu fori quotidianum haud iniuria promanauit. Eiusmodi igitur probatio,

probatio, licet ad ferendam sententiam in se sola mirus
sufficiat; ita enim L. 9. §. 1. C. de test. cum VINNIO (ss),
STRUVIO (*), & STRYKIO (**), interpretandam ex iuris
analogia arbitramur: plane tamen inutilis atque irrita haud
conferur in L. 3. C. de reb. cred. Sane quam verosimile
non est, voce *inopiae* hac in lege probationis vtriusque ac-
qualis conflictum praecise denotari. Quodsi enim verbis
adeo stricte incumbere quis velit, is negare nulla ratione
poteft, per *indicia* L. 20. & 21. C. de probat. plane non in-
telligi *probationes*, neque *monstrare* furtum in cit. L. 20. signifi-
care furtum *probare*; licet vtriusque probationis loco suf-
ficiat. Ita vero imperfecta manifesto admittetur. Quae
cum ita sint, aliquod accedat adminiculum, necesse est,
quo suscepta probatio, in se sola alias imperfecta, plena &
completa quasi, euadat, saltem vt talis videatur, atque ea
tandem ratione ad causae decisionem sufficiat.

- (q) Thef. loc. comm. Lib. I. cap. XXIII. ax. VII.
(r) GOEDDAEVS Conf. marburg. Vol. I. Conf. XXIII. n. 83.
RITTERSHVS. Conf. altorf. Resp. LXXXVIII.
ANT. FABER in Cod. L. VI. Tit. V. Def. VIII. n. 1.
CHRISTINAEVVS Dec. cur. belg. Vol. II. Dec. LXXXVIII.
n. 15.
MARTINI Comment. for. Tit. XXI. §. V.
L. B. DE COCCHEI Iur. civ. controu. Tom. II. Tit. de probat.
Qu. III.
SEYFART im teutsch. Reichs-Process C. XXI. §. 7.
(s) CARPZOV. P. I. Const. VIII. Dec. XXVIII. n. 5.
(ss) Select. Quaest. L. I. Cap. XLIV.
(*) Euolut. controu. ad Exercitat. XXVIII. th. V.
(**) de probat. Semipl. Cap. I. §. VI.

S. XXII.

Cui subue-
nitur iure-
iurando, li-
cet id ip-
sum non
videatur
probatio.

Mitramus alia sustentacula, quae huius rei causa proferri solent, & solum iusiurandum paulo adcuratius contemplerur, quippe quo prae reliquis adminiculum vehemens adiici dicitur, ita, vt defectum probationis tollat, eaque euadat plena (t). Itane ipsa sacramenti religio est probatio? Videtur utique, & hoc quidem casu femiplena. Alias enim iusiurandum etiam perfectae probationis vices subit, scilicet, vbi alter litigantium eo solo rem decidi, ab initio pactus est, vt iudex, iuramenti fidem secutus, de rei veritate sententiam suam formare possit. L. 25. §. 3. D. de prob. & praef. At enim vero iusiurandum, ab alterutro praestitum, siue a parte delatum, siue a iudice exactum fuerit, reuera testimonium in propria causa efficit. Quod cum legibus plane prohibitum sit, L. 10. D. & C. de testib. consequitur: iusiurandum aut non esse probationis genus, aut ab omnibus aliis longe diuertere. Idem olim obseruauit *HIERON. CAEVALLOS* (u), dum, iureiurando, inquit, non absolui veram probationem, sed tantum quamdam praesumptionem effici pro illo, qui iurauit, vt, vera eum dixisse, credatur (v). Quod si rem adcuratius perpendimus, luculente adparet, iusiurandum a parte alteri delatum continere quasi transactionem, vi cuius deferens promittit, velle se aduersario victas manus dare, iureque cedere, si is dictorum veritatem sacramenti religione confirmauerit. Ea ratio quidem permittit, iusiurandum postulari etiam ab iis, qui alioqui non iurarent, L. 26. D. de iureiur., at rescindi sententiam, secundum iusiurandum latam, non patitur. L. 31. eod. L. 12. §. 3. C. de reb. cred.

(t) SAM,

- (t) SAM. STRYKIVS de probatione semiplena, Cap. II. §. VII.
- (u) Spec. opinion. commun. contra comm. Tomo III. Quæst. DCCCXL. n. 11.
- (v) Longe a nobis recedit D. NICOL. IO. MITTAG in diff. de probatione per delacionem iuramenti, præf. III. I. H. BOEHMERO propugnata.

§. XXIII.

Supereft alterum genus sacramenti, nimirum id, quod iudex exigit. Verum hoc argumentum forte adhuc iam nimis late tractauimus, adeo, vt vereri deceat, ne vsus iurisiurandi proluxa commentatione magis familiaris reddi videatur, cum coarctari omni studio debeat. Vtrum iure, an iniuria, emplastrum aeris alieni audiat, perinde nobis est. Illud magis moueret, si crebritas iurandi ad perurium inuitaret, viamque muniret peierandi, prout SALMASTIO (x), criticum agenti strenue, & ludenti iure consultum, videtur, propter eaque iusiurandum christianis prorsus prohibitum esse, statuenti. Non est metuendum, quod magno viro curam iniicit. Etenim rerum moralium, quippe quae certo pretio aestimari nequeunt, non eadem ratio est, atque earum, quae pecunia comparantur, ideoque propter abundantiam vilescunt. Itaque *neminem diuini timoris in contemnendo iureiurando immemorem, vt saluti propriae vllum commodum anteponat*, Imperatores arbitrati sunt. L. vlt. C. ad L. Iul. repetund. Non licet iudici hodie, vti olim, iurare, sibi non liquere: exoleuit mos, traditus antiquis romanis, vt, si anceps causa videbatur, iudex quaereret, vter ex litigantibus vir melior esset, & si alteruter esset

Iurisiurandi vsus necessitas exigit.

(t) SAM,

esset melior, secundum eum iudicaret, (§. XVI.) probationes adhuc, prout semper consuevit antea, imperfectae proferuntur: causa propter defectum probationis legitima liquida non fit, sed anceps euadit & dubia; si igitur ea conditione reus semper absoluendus foret, tum sane sententia saepius repugnaret iudicis opinioni atque praesumptioni. At tamen litem dirimere oportet. Quid igitur faciendum, ubi ambo sibi diffidunt mutuo, ut neuter aduersarium, praestituro iureiurando, in propria causa testem admittere audeat? Ne controuersia fiat perpetua, nullusque litium finis inueniatur, licet iudici iusiurandum exigere, eaque ratione causam definire.

(*) Dissert. de fœnore trapezitico. p. m. 268. seq.

§. XXIIII.

Iusiurandum in materia probationis iuri ciuili congruere demonstratur.

Hanc vero rationem decidendi causas, propter defectum probationis dubias, ignotam fuisse in republica libera, neque vsu frequentem saeculo Imperatorum primo, deinde consuetudine, non lege, introductam, post ea magis magisque increbuisse, & Iustiniani demum aetate vulgo vbique receptam, demonstrat tam historia, quam legum inter se comparatio. A. Gellius, homo adolescens, quod ipse refert, iudex, magnopere sollicitus erat, quomodo, deficiente probatione actoris, cui tamen ob probitatem vitaeque innocentiam fidem habebat, litis exitum inueniret (§. XIII.). Cur autem iusiurandum non exegit, si mos ille iam traditus erat? Equidem probabile non est, Phaurorum moris recepti ignarum fuisse, si vel de ipso Gellio id suspi-

suspiciari liceret. Attamen paulo post receptus est, Pio imperante, cuius aetatem ipse Gellius senex attingit. Testatur illud CAIVS L. 1. D. de iurei. maximum remedium expediendarum litium *in usum venit iurisiurandi religio.* A DIOCLETIANO lata est L. 3. C. de reb. cred. *iurisiurandi causa.* Denique IVSTINIANVS L. 12. pr. eod. iam, inquit, *increbuit, iudices in plenissima definitione sacramentum imponere;* vt eo tempore iurisiurandi vsus adeo in abusum degenerasse videatur (y). Plenissimam definitionem hic nihil, puto, aliud significare, quam causam adeo planam & liquidam, vt eius decisio nulla dubitatione impediri posset. Et in tali tamen causa iudices sacramentum imposuerunt: superuacuum sane erat; at increbuerat, vsu, propter imperfectam probationem necessario, in manifestum abusum conuerso. Alioquin aegre, immo vix vquam concipimus animo, qua ratione increbrescere potuerit, vt in planissima causa sacramentum imponeretur, nisi antea moribus & vsu fori idem inuectum fuisset in causis dubiis.

(y) confer. HEINECCIJ diss. de lubricitate iurisiur. Suppletor. §. XVIII.

§. XXV.

Iudex iniungit iusiurandum cum auctoritate; cui illud parti imponendum sit, ipse aestimat ex natura litis & argumentorum pondere; L. 31. D. de iureiur. & quidem, cognita huc vsque causa, in omnibus negotiis ciuilibus, siue sint bonae fidei, siue minus, inopia probationum illud eum exigere oportet. L. 3. C. de reb. cred. (*) Illatum actori, legitime non probanti, *suppletorium*, reo autem neganti, at praesumptionibus tamen contrariis onerato, *purgatorium*

E adpel-

Oppugnantibus iusiurandum suppletorium respondetur.

XVI.) probatio-
a, imperfectae
barionis legiti-
ubia; si igitur
oret, tum sane
ni atque prae-
t. Quid igitur
vt neuter ad-
ria causa testem
rpetua, nullus
arandum exige-
propter defe-
n republica libe-
ratorum primo,
am, post ea ma-
am aetate vulgo
a, quam legum
dolefcens, quod
erat, quomodo,
o probitatem vi-
xitum inueniret
regit, si mos ille
n est, Phauri-
e ipso Gellio id
suspi-

adpellamus. Vtrumque, quod ad nomen, a iure civili alienum, quod ad rem attinet, legibus adprobatum, generali vocabulo *adsertorii veritatis* continetur. Quod ad suppletorium iusiurandum speciatim attinet, dura quidem & periculosa obrudi videtur conditio litiganti, si testem aduersarium, cui ipse diffidit, contra se in propria causa admittere, decreto iudicis cogitur; id quod ofores huius iuramenti non ultimo loco obiiciunt & urgent (z). Equidem si verum fateri volumus, actor, qui probatione defecit, a iudice tamquam testis idoneus, cui fidem habere, & cuius religioni decisionem superstruere possit, adhibetur. Tantum igitur ipsi in sua, quantum optimo & honestissimo viro in aliena causa, creditur. Quam ob rem, reprobaturum legibus eiusmodi testimonium, clamant. Atamen non magis reprobaturum est, quam illius, cui imperari potest, ut testis fiat. Vterque, & testis sub imperio, & in re sua, non idoneus est. L. 6. & L. 10. D. de test. Inter ea *serui* responso tunc credendum est, cum alia probatio ad eruendam veritatem non est. L. 7. eod. tit. Quidni bono proboque viro credendum erit, postquam argumenta verosimilia & probationum indicia iam attulit tanta, quibus nihil, nisi complementum legitimum, deesse videatur? praesertim, ubi aut contra ipsum, aut contra eius argumenta, non oritur praesumptio aduersa. Porro solent obicere l. r. D. pr. quar. rer. actio n. d., quasi quis, praeslito hoc iureiurando, iudex sibi in propria causa constituitur. (a) Ast hic iterum salua res est, siquidem illa lege de solo iure iurando delato agitur, quod, ex pacto & conuentione partis aduersae, perfectae probationis robur acquirit, ca-
que

que demum ratione sententiae fundamentum praebet, quod ante §. XXII. obseruauimus. Natus iste error & profectus esse videtur ab alio, in quem BARTOLVS FABRVM deduxit, quasi iusiurandum suppletorium non possit a iudice vltro iniungi, si non petatur a parte (b); tum vero iuratus se ad sacramentum fere obruderet, propter eaque suspectus haberi posset. At vero operae pretium non est, vt his respondeamus latius, cum e praemissis abunde diluantur. Denique animaduertendum est praecipue, sententiam, propter hoc iusiurandum latam, non esse absolute peremptoriam, sed potius causae retractationem iterum dari, si probationes in contrariam partem de nouo subuernerint, modo fuerint extemplo clarae & liquidae. L. 31. D. de iureiur.

(*) MEVIUS P. III. decis. 417. P. V. dec. 172.

(z) HEINECCIUS cit. diss. §. XIV.

(a) ANTON. FABER in Cod. Lib. IV. Tit. I. def. IV. n. 7.

(b) l. cit. n. 4.

§. XXVI.

Libenter quidem concedimus, hocce iusiurandum indistincte atque promiscue vbiuis non exigendum, sed caute potius admittendum esse, ne nimia confidentia litigatores ad illud, tanquam certum adminiculum, confugiant, crebritasque eius abusum tandem pariat, quin in quibusdam causis illud admitti plane nequit (c). Veremur autem, ne cautiones & circumscriptiones, a MYNSINGERO (d) positae, vbi a iudice sollicito religiose obseruantur, id in compluribus causis, vbi alioqui eo vti liceret, excludant,

E 2

breui-

Vbi suppletorio locus sit.

breuique tempore, ad stipulatu in primis HEINECCI, pe-
 nitus in exilium agant. Sufficere videntur condiciones,
 ad quas ARN. VINNIUS (e) iurisiurandi suppletorii vsum
 restringit, siquidem & lege expressa nituntur, & e reliquis
 praecipuas prona argumentatione ferè comprehendunt,
 nisi forte difficultatem quaerere malis in conditionum co-
 pia, quam necessariis adquiescere. Vt momenta causae
 primo loco iudex exacte perpendat, deinde, vt in indo-
 lem, mores &, quae dicunt, merita vtriusque litigantis
 sedulo inquirat, officii ratio postulat. Id enim, quod
 cordati romani in decidendis eiusmodi causis obseruare so-
 lebant: vtrum ambo pares essent, an alter vir melior? in
 exigendo sacramento neque hodie negligendum esse, ar-
 bitramur. Causam vero dubiam requiri, antea ostendi-
 mus; ea est, vbi quidem aliquid probatum, ast non tan-
 tum, quantum ad illius decisionem leges praecipunt. Ad-
 commodemus nos ad usum fori, & semiplenam probatio-
 nem statuamus ad iusiurandum imponendum necessariam;
 omne nunc negotium facessit adcurata semiplenae definitio.
 Eam esse dicimus generatim, quam prudens & religiosus
 iudex talem aestimauerit, siue vnus hominis testimonio,
 siue plurium effatis, siue argumentationibus e rei natura
 deductis, siue graui praesumptione, siue fama continua,
 absoluator, modo non obsint vsquam indicia contraria.
*Quae enim argumenta AD QVEM MODVM probandae cui-
 que rei sufficiant, nullo certo modo satis definiti potest. Itaque
 iudicem ex sententia animi sui aestimare oportet, quid aut credat,
 aut parum probatum sibi putet. L. 3. §. 2. D. de test.*

(c) conf.

- (c) conf. IO. SAM. STRYKII *diff. de causis iuramentum supplet. respicientibus.*
 (d) *Centur. I. obseru. LXVIII.*
 (e) *Select. Quaest. Lib. I. c. XLIV.*

§. XXVII.

Aegre & inuiti paene mentionem fecimus iurisiurandi *purgatorii* in hac materia (§. XXV.), & licet ipsum sacramentum admittamus, nomen saltem valde displicet. Notum est, purgationem canonicam successisse in locum terrae illius superstitionis, qua purgatio, vulgaris dicta, olim absoluebatur, cuius rei c. 8. X. de purgat. canon. exemplum praeber. Vtraque, & vulgari, & canonica, peractam esse, constat, probationem innocentiae a suspecto super aliquo scelere, qui conuinci non poterat. Iuriiurando suppletorio non esse locum, nisi in causa ciuili, contra in criminalibus illud plane excludi, communi doctorum opinione consensus tradit MYSINGERVS (f), adprobante HEINECCIO (g). Quo autem pacto purgatorium, criminalibus causis subleuandis praesertim natum & excogitatum (h), ciuilibus hoc nomine admisceatur, vix perspicimus. Exigi solet sacramentum a reo, negante intentionem actoris, qui, probatione legitima deficiens, & ne semiplenam quidem adsecutus, argumentis tantum probabilibus suspicionem contra reum excitauit, iisque in adsensum fere pertraxit iudicem. Eiusmodi causa omnino dubia euadit, neque lips exitus facile reperitur, nisi exacto iureiurando ab altera parte, quam iudex arbitratur idone-

De iureiurando,
quod vocant, purgatorium.

F

am,

(c) conf.

am, vt testis fiat in propria causa. L. 31. D. de iureiur. Hoc igitur casu reus non absoluendus est prius, quam iurauerit bonam fidem, qua actori contradixit, prout recte monet Illustr. Dom. DE CRAMER (i), minime autem propter ea, vt se de crimine obiecto purgaret. Ceterum illud iusiurandum assertorium, siue, vti vocari etiam solet, decisorium necessarium, cum purgatorio in causa criminali, vulgo confunditur (k), eiusque origo & vsus, qua talis, scilicet assertorii, ad ius civile recte refertur (l). Quodsi inter vtrumque nullum discrimen statuitur, tum iusiurandum calumniae non minus adpellandum foret purgatorium, vbi illud a iudice ex officio imponitur, quando praesumptio adest, malitiose aliquid propositum aut peritum esse in quacumque iudicii parte. Certe Io. STRAUCHIVS (m) iusiurandum purgationis iure civili in causis ciuilibus locum inuenire negat, licet a CHRIST. THOMASIO (n) reprehensus fuerit.

(f) Cent. I. Obs. LXVIII.

(g) cit. dissert. §. XXVII.

(h) CARPZOV. Pract. crim. Qu. CXVI. n. 58. seq.

BOEHMER. I. E. P. Tom. V. Lib. V. Tit. XXXIV. §. VII. seqq.

CHRISTOPH. BEYER Tract. de origine & natura praecudiciorum in iureiurando Cap. II. §. LV. seqq.

(i) in den wetzlar. Beiträgen loco sup. cit.

(k) conf. DE WERNHER P. IV. obs. CLI. n. 405.

(l) conf. EL. AVG. STRYKII diss. de iuramento purgatorio in causis ciuilib.

LAVTERBACH. Coll. th. pr. Tit. de iureiur. §. XLVI.

(m) ad ius iustinian. diff. XXV. th. XXVI.

(n) in annotat. ad Strauchii ius iustin.

§. XXVIII.

Hoc iusiurandum eodem modo, vti de suppletorio retulimus §. XXV., causae retractationem de nouo fieri patitur, quia iudex illud exegit in re, propter inopiam probationis dubia; haec vero probationem contrariam non excludit (o), si illa liquido & manifeste absolui potest. Ita intelligimus verba legis 31. D. de iureiur. *si quis noua instrumenta se inuenisse dicit, quibus nunc SOLIS vsurus sit*, vt adeo probationem tēstibus peragendam hoc casu non lice- re, censēamus. Durum nimis & inhumanum foret, alterutrum absolute condemnare, minimum iure suo exue- re, propter solum iusiurandum contra veritatem facti ab altero praestitum, cuius tamen falsitas ope documentī, an- tea ignoti, iam continuo & luculente demonstratur. An res pari modo comparata sit, praestito iureiurando purgatorio in causa criminali, generatim adfirmare dubitamus. Quod si in processu accusatorio expeditum foret, quippe in quo accusator actoris partibus fungitur, cuius repulsa cum insigni damno connexa est; de inquisitorio saltem ali- ter statuendum videtur, vbi purgatorium plenam & per- petuam absolutionem efficere, putamus, neque decere ipsum iudicem, vt eandem causam, quam semel decidit, siue vt iudex, siue vt pars, post ea iterum susceperet, & de nouo agat. Attamen LAVTERBACHIVS, (p) CARPZO- VIVS, & complures alii, illud discrimen haud animad- uertunt.

(o) EL. AVG. STRYKIVS in cit. diss. Sect. I. n. 70. quo cum omnes consentiunt.

(p) Coll.

(p) Coll. theor. pr. Tit. de iureiur. §. L. I. CARPZOVIVS quidem Iur. for. P. I. C. XXII. def. XX. eandem opinionem tuetur, sed de accusatione ibi praecise agit. Contra in Pr. crim. P. III. Quaest. 116. n. 77. iuriiurando purgatorio effectum absolutionis definitivae plane tribuit. Eum quoque sequitur BRVN-
NEMANNVS in proc. inquit. Cap. IX. n. 6.

§. XXVIII.

Eandem prudentiam, ut probationi deficienti succurrerent sacramento, eaque ratione litem finirent, non minus Germaniae populis olim placuisse, constat. Quod ad Saxones, large tractat illud argumentum HEINECIVS (q). Si Burgundionum legem civitate germanica donare velis, e Tit. LX. §. IV. idem non minus adparet. Optime vero hanc rem illustrat & comprobat lex Baiuvariorum Tit VIII. Cap. XVI. §. III. *In his causis sacramenta praesentur, in quibus nullam probationem discussio iudicantis inuenerit.* Itaque & cum moribus patriae antiquis, & cum iure recepto, adsertio nostra aeque conspirat.

(q) Elem. iur. germ. L. III. Tit. VI. §. 186.

§. II. lin. 2. del. §. 2.

ULB Halle

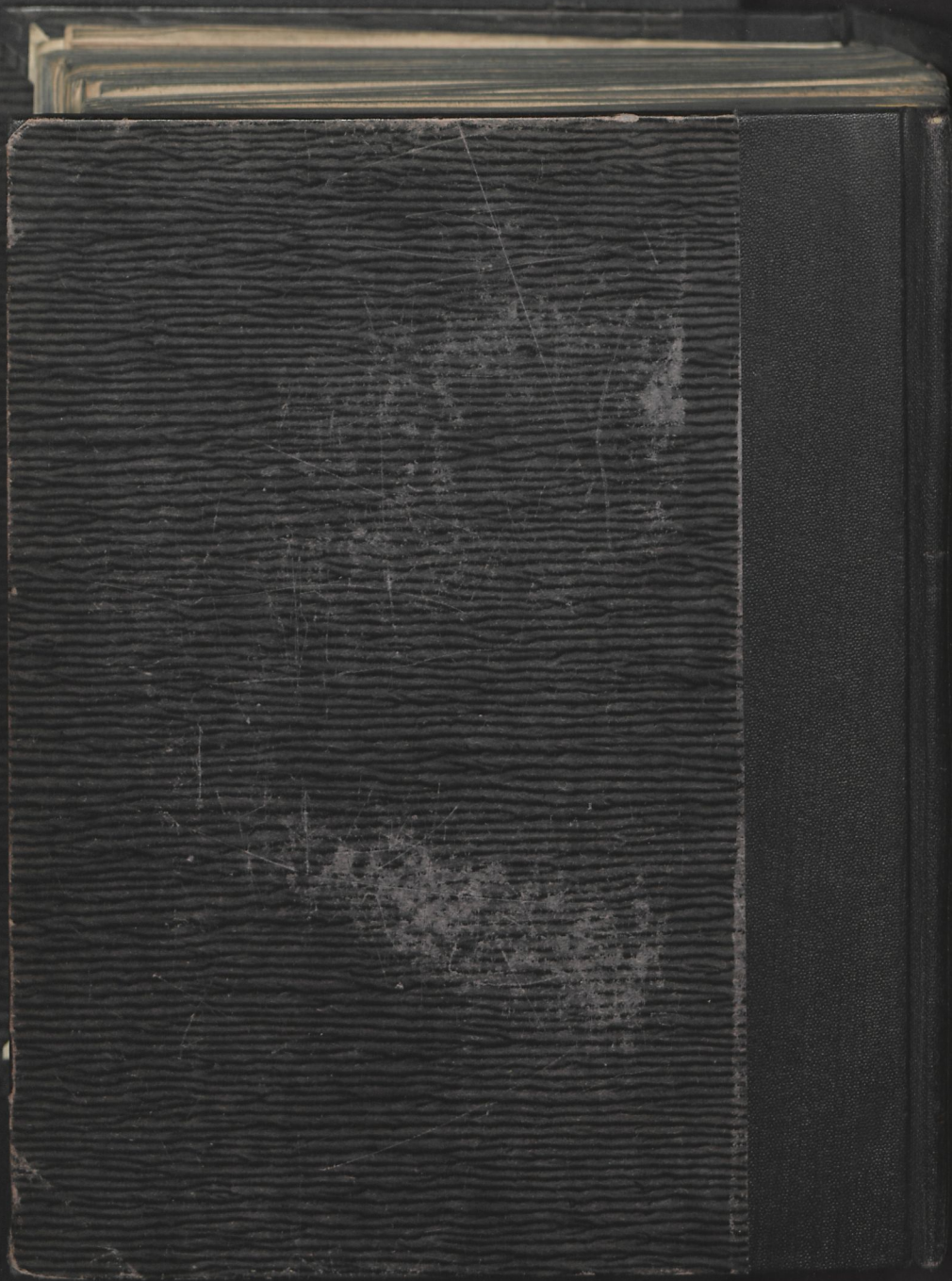
001 601 61X

3

TA-70L

IV.

9426
1767, 2
24
139

NO AVSPICALIS IVRIDICA

DE

N ABSOLVENDO

TIAMSI ACTOR

IONE DEFECERIT

QVAM

RVM ORDINIS AVCTORITATE

B MODERAMINE

STRIS ET CONSVLTISSIMI

WILIELMI GADENDAM

I. V. ET PH. D.

YSTITIAE ET IVRIS P. P. O.

O LICENTIA

VTROQ IVRE HONORES

TIME CAPESSENDI

IX. APRIL. CIO DCCC LXVII.

VBlice DEFENDET

AVCTOR

IG. CHRISTOPHORVS BVCK

ILSTEDIO-HOLSATVS.

KILIAE
FICINA BARTSCHIANA.

